

ALICJA KORZENIECKA-BONDAR

Uniwersytet w Białymstoku
ORCID: 0000-0003-1145-2996

MARIA CZEREPANIAK-WALCZAK

Uniwersytet Szczeciński
ORCID: 0000-0002-7565-5904

EWA BOCHNO

Uniwersytet Zielonogórski
ORCID: 0000-0002-9841-3510

Działalność naukowa i artystyczna uniwersytetów na rubieżach (analiza na podstawie danych z Systemu RAD-on)

Wprowadzenie

Ostatnie lata były dla pracownic i pracowników uniwersytetów czasem intensywnej pracy, wynikającej z prowadzenia działalności naukowej i artystycznej w warunkach, po pierwsze – licznych przemian gospodarczych, społeczno-kulturowych często nieprzewidywalnych, gwałtownych spowodowanych pandemią koronawirusa, zwiększonymi migracjami; po drugie – zmiany kryteriów ewaluacji dyscyplin naukowych, która ostatecznie rozstrzygnie się w sierpniu 2022 roku. W tym czasie, zgodnie z obowiązującą ustawą z 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* określono:

zasady funkcjonowania szkolnictwa wyższego oraz prowadzenia działalności naukowej w oparciu o następujące pryncypia:

- obowiązkiem władzy publicznej jest tworzenie optymalnych warunków dla wolności badań naukowych i twórczości artystycznej, wolności nauczania oraz autonomii społeczności akademickiej,
- każdy uczony ponosi odpowiedzialność za jakość i rzetelność prowadzonych badań oraz za wychowanie młodego pokolenia,
- uczelnie oraz inne instytucje badawcze realizują misję o szczególnym znaczeniu dla państwa i narodu: wnoszą kluczowy wkład w innowacyjność gospodarki, przyczyniają się do rozwoju kultury, współkształtują standardy moralne obowiązujące w życiu publicznym” (Dz.U. 2018 poz. 1668).

Ustawodawca wskazuje na fundamentalną rolę nauki w tworzeniu cywilizacji, a działalność naukową i artystyczną traktuje jako ważny wymiar tworzenia świata humanistycznego. Warto zatem podejmować próby zarysowania obrazu działalności naukowej i artystycznej realizowanej w uniwersytetach. Jest to oczywiście zadanie bardzo trudne (ze względu na specyfikę i możliwości odtworzenia kultury uniwersytetu)

oraz bardzo czasochłonne (ze względu na liczbę i rozległość danych). Można jednak diagnozować i poddawać analizie wybrane elementy funkcjonowania uniwersytetu i w uniwersytecie. Taką próbę podejmujemy, przedstawiając analizę dotyczącą charakterystyki wybranych elementów działalności naukowej i artystycznej realizowanej w latach 2017–2021 w uniwersytetach na rubieżach, tj. Uniwersytecie w Białymstoku, Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim, Uniwersytecie Szczecińskim, Uniwersytecie Zielonogórskim, Uniwersytecie Opolskim, Uniwersytecie Rzeszowskim (kryterium doboru przedstawimy w dalszej części tekstu). Analizę tę prowadziliśmy korzystając z danych zastanych, dostępnych w Systemie RAD-on. W tekście krótko scharakteryzujemy kategorię rubież, opiszemy czym jest baza danych System Rad-on, odtworzymy z oficjalnych dokumentów Ministerstwa Edukacji i Nauki definicję działalności naukowej i artystycznej oraz przedstawimy wybrane dane. W zakończeniu podejmiemy próbę przedstawienia specyfiki działalności naukowej i artystycznej realizowanej w uniwersytetach na rubieżach.

Rubież – analiza kategorii i jej znaczenie dla funkcjonowania uniwersytetu

Tam, gdzie stykają się ze sobą narody, państwa, systemy polityczne i społeczne, po obu stronach powstaje obszar pośredni, na którym wyczuwa się pewne napięcie duchowe, wynikające z wzajemnego przyciągania się i odpychania. Mieszkańcy pogranicza zachowują postawę naturalnej czujności. Gdy ludzie w głębi państwa gnuśniej w bezpiecznych i tradycyjnych warunkach, mieszkańcy pogranicza są zawsze ruchliwi, ciekawi, przedsiębiorczy, sprytni, wiarołomni, żyją bowiem w ciągłym zetknięciu z tym, co obce. Nowy, na poły otwarty horyzont pobudza ich fantazję i wzbogaca świadomość, skłania do porównań i krytycznych refleksji. Przechodzenie z jednego układu stosunków w drugi rodzi osobliwe poczucie niepewności

– tak pisał niemiecki historyk Ferdynand Gregorovius w pierwszym tomie *Wędrowek po Włoszech* (tłum. T. Zabłudowski) (za: Golka, 2010, s. 275). *Rubież*, to „1. «część kraju leżąca blisko granicy; kresy, pogranicze» (...) 2. *wojsk*. «pas wyznaczony w terenie podczas działań bojowych, mający znaczenie strategiczne, operacyjne lub taktyczne»” (Sobol 1999, s. 816). Jerzy Nikitorowicz pogranicze opisuje jako obszar: 1) „pomiędzy centrami, pomiędzy tym, co znajduje się na granicach i przynależć może do obu centrów, zachodząc na siebie”; 2) „zróznicowań, inności i odmienności, gdzie możemy porównywać, odkrywać, wykazywać zdziwienie, negocjować” (Nikitorowicz 1995, s. 11). W przekonaniu J. Nikitorowicza „pogranicze to szansa”, gdyż: 1) daje możliwość wyboru; 2) pozwala na kształtowanie otwartości, poszanowania, wyrozumiałości, uczy współlistnienia; 3) stwarza naturalną sytuację budowania pozytywnych więzi międzyludzkich mimo różnic (Nikitorowicz 1995, s. 15). Pogranicza są

więc „obszarem specyficznego i interesującego przejawiania się środowisk społeczno-kulturowych, takim *milieu*, które różni się od wielu innych, może bardziej stabilnych, unormowanych, ale nie tak ciekawych” (Golka 2010, s. 278). Na podstawie analizy powyższych cech pogranicza, można sformułować hipotezę, że funkcjonowanie uniwersytetu na pograniczu daje wiele możliwości (m.in. inspiruje, buduje otwartość, budzi wrażliwość, pobudza do kreatywnego myślenia i działania), ale także rodzi liczne trudności (jakie są nieobecne w centrum) (np. ciągłego kontaktu z odmiennością, rodzi konflikty, obojętność, asymetryczność troski o budowanie relacji). Z perspektywy podejmowanych rozważań znaczące jest co dla działalności naukowej i artystycznej uniwersytetów może oznaczać usytuowanie na rubieżach.

Czym jest System RAD-on?

System RAD-on:

jest częścią Zintegrowanej Sieci Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym, największego pod względem zakresu zbieranych danych systemu publicznego w Polsce, który pomaga resortowi nauki i innym agendum państwowym kształtować politykę naukową¹.

Na stronie internetowej czytamy, że:

RAD-on to źródło raportów, analiz i danych o szkolnictwie wyższym i nauce w Polsce, pochodzących z zaufanych źródeł. Te źródła to:

- POL-on, system informacji o nauce i szkolnictwie wyższym²,
- Polska Bibliografia Naukowa (PBN), baza gromadząca dane o publikacjach polskich naukowców³,
- Ogólnopolskie Repozytorium Pisemnych Prac Dyplomowych (ORPPD)⁴,
- *Inventorum*, platforma łącząca naukowców z biznesem⁵,
- Nauka Polska, Baza Wiedzy o Nauce Polskiej, w tym o pracach naukowo-badawczych, rozprawach doktorskich i habilitacyjnych oraz ekspertyzach (SYNABA)⁶,

1 O systemie. Pobrane z: <https://radon.nauka.gov.pl/o-systemie/czym-jest-rad-on> (11.04.2022).

2 POL-on. Pobrane z: <https://polon2.opi.org.pl/siec-polon> (11.04.2022).

3 Polska Bibliografia Naukowa. Pobrane z: <https://pbn.nauka.gov.pl/core/#/home>.

4 Ogólnopolskie Repozytorium Pisemnych Prac Dyplomowych. Pobrane z: <https://polon.nauka.gov.pl/polon/repozytorium-orpd>.

5 Inventorum, <https://inventorum.opi.org.pl/>.

6 Nauka Polska Baza Wiedzy o Nauce Polskiej. Pobrane z: https://nauka-polska.pl/#/home/search?_k=zfc585.

- Zintegrowany System Usług dla Nauki/Obsługa Strumieni Finansowania (ZSUN/OSF), przeznaczony do rejestrowania i obsługi wniosków składanych w konkursach NCN, NCBR i MEiN⁷,
- System Ewaluacji Dorobku Naukowego (SEDN)⁸,
- System Wspomagania Wyboru Recenzentów (SSSR)⁹,
- System monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów szkół wyższych (ELA)¹⁰.

System RAD-on powstał w partnerstwie Ministerstwa Edukacji i Nauki z Ośrodkiem Przetwarzania Informacji – Państwowym Instytutem Badawczym (OPI PIB) w ramach projektu „ZSUN II. Zintegrowany System Usług dla Nauki. Etap II”. Złożony z analityków, programistów i naukowców zespół OPI PIB stworzył wszystkie wymienione systemy informatyczne. Na ich tle RAD-on wyróżnia się jako kompleksowe narzędzie analityczne, oferujące wgląd w duże zbiory danych o szkolnictwie wyższym i nauce.

Działalność naukowa i artystyczna – sposoby definiowania w dokumentach MEiN

Ustawa z 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* określa „zakres działalności naukowej” (art. 4):

1. Działalność naukowa obejmuje badania naukowe, prace rozwojowe oraz twórczość artystyczną.
2. Badania naukowe są działalnością obejmującą:
 - 1) badania podstawowe rozumiane jako prace empiryczne lub teoretyczne mające przede wszystkim na celu zdobywanie nowej wiedzy o podstawach zjawisk i obserwowalnych faktów bez nastawienia na bezpośrednie zastosowanie komercyjne;
 - 2) badania aplikacyjne rozumiane jako prace mające na celu zdobycie nowej wiedzy oraz umiejętności, nastawione na opracowywanie nowych produktów, procesów lub usług lub wprowadzanie do nich znaczących ulepszeń.
3. Prace rozwojowe są działalnością obejmującą nabywanie, łączenie, kształtowanie i wykorzystywanie dostępnej aktualnie wiedzy i umiejętności, w tym w zakresie narzędzi informatycznych lub oprogramowania, do planowania produkcji oraz

⁷ Zintegrowany System Usług dla Nauki/Obsługa Strumieni Finansowania. Pobrane z: <https://osf.opi.org.pl/app/>.

⁸ System Ewaluacji Dorobku Naukowego. Pobrane z: <https://polon.nauka.gov.pl/sedn2017/pages/login.xhtml>.

⁹ System Wspomagania Wyboru Recenzentów. Pobrane z: <https://recenzenci.opi.org.pl/sssr-web/site/home>.

¹⁰ Ogólnopolski system monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów szkół wyższych. Pobrane z: <https://ela.nauka.gov.pl/pl>.

projektowania i tworzenia zmienionych, ulepszonych lub nowych produktów, procesów lub usług, z wyłączeniem działalności obejmującej rutynowe i okresowe zmiany wprowadzane do nich, nawet jeżeli takie zmiany mają charakter ulepszeń.

4. Twórczość artystyczna jest działalnością obejmującą działania twórcze w sztuce, której efektem jest stanowiące wkład w rozwój kultury dzieło artystyczne materialne lub niematerialne, w tym także artystyczne wykonanie (Dz.U. 2018, poz. 1668).

Poziom działalności naukowej i artystycznej podlega ewaluacji. Podstawowymi kryteriami ewaluacji są: 1) poziom naukowy lub artystyczny prowadzonej działalności; 2) efekty finansowe badań naukowych i prac rozwojowych; 3) wpływ działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki (Dz.U. 2018, poz. 1668, art. 267). Ewaluacji poziomu naukowego prowadzonej działalności naukowej w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych dokonuje się na podstawie osiągnięć naukowych takich, jak: autorstwo artykułów naukowych, autorstwo monografii naukowych, redakcja naukowa monografii naukowej, autorstwo rozdziałów w monografii pod redakcją naukową oraz przyznane patenty na wynalazki, prawa ochronne na wzory użytkowe i wyłączne prawa hodowców do odmian roślin (Dz.U. 2019, poz. 392, § 8).

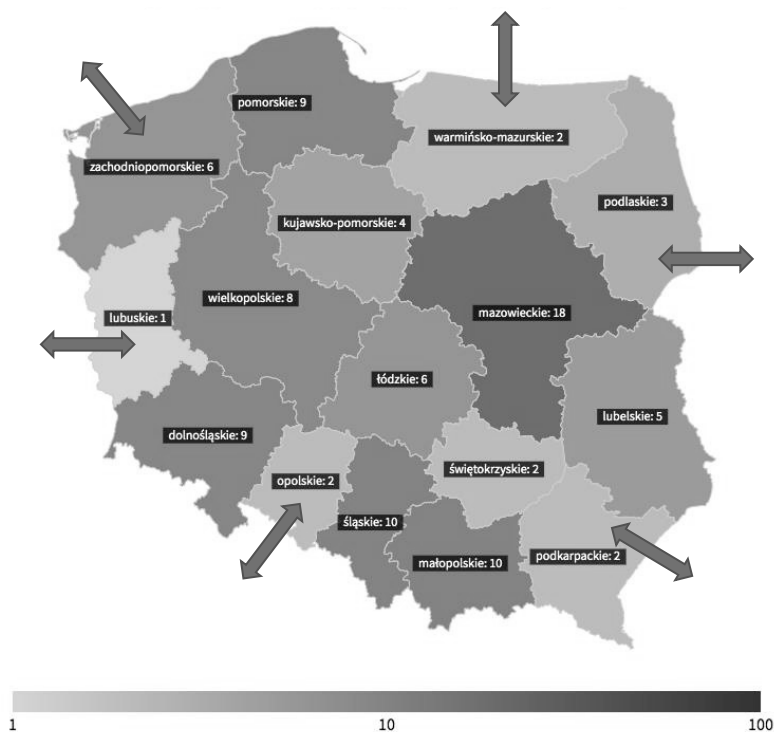
W Systemie RAD-on (powtórzmy utworzonym przez Ministerstwo Edukacji i Nauki) działalność naukowa i artystyczna opisywana jest według nieznacznie innych kryteriów niż te wskazane w Ustawie (Dz.U. 2018, poz. 1668) czy rozporządzeniu w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej (Dz.U. 2019, poz. 392). Pojawiają się tu jeszcze inwestycje i informacja o badaniach związanych z obronnością i bezpieczeństwem. Zgromadzone w nim dane dotyczące działalności naukowej i artystycznej pogrupowane są według następujących kryteriów: 1) patenty i prawa ochronne; 2) publikacje; 3) osiągnięcia artystyczne; 4) projekty; 5) inwestycje; 6) informacja o badaniach związanych z obronnością i bezpieczeństwem; 7) ewaluacja działalności naukowej; 8) dyscypliny, w których prowadzona jest działalność naukowa; 9) opisy wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki. W takim porządku zostaną też zaprezentowane poniżej.

Metodologiczne podstawy badań własnych

Celem podjętych przez nas analiz jest charakterystyka działalności naukowej i artystycznej uniwersytetów na rubieżach dokonana na podstawie danych z Systemu RAD-on (dotyczących okresu 2017–2021). Pytanie badawcze, na które poszukujemy odpowiedzi brzmi – jakie cechy charakteryzują działalność naukową i artystyczną w uniwersytetach na rubieżach? Analizie poddałyśmy dane pochodzące z Systemu RAD-on dotyczące sześciu uniwersytetów na rubieżach:

- Uniwersytetu w Białymstoku (UwB),

- Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (UWM),
- Uniwersytetu Szczecińskiego (US),
- Uniwersytetu Zielonogórskiego (UZ),
- Uniwersytetu Opolskiego (UO),
- Uniwersytetu Rzeszowskiego (URz).

Mapa 1. Liczba uczelni w poszczególnych województwach

Źródło: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/Uczelnie_2020_mapa (11.04.2022).

Dobór uniwersytetów był celowy. Kluczowymi kryteriami było – dysponowanie statutem uczelni akademickiej¹¹ oraz terytorialne usytuowania na pograniczu. Waż-

¹¹ Uczelnia akademicka: uczelnia prowadząca badania naukowe, w której co najmniej jedna jednostka organizacyjna ma uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora (zgodnie z ustawą z 27.07.2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, ze zm.). Zgodnie z ustawą z 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce uczelnia akademicka jest uczelnia realizująca działalność naukową i mająca kategorię naukową A+, A albo B+ w co najmniej jednej dyscyplinie naukowej albo artystycznej. Nowa ustawa stanowi, że uczelnia akademicka prowadzi studia pierwszego stopnia oraz studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, a także może prowadzić kształcenie doktorantów. Taka definicja uczelni akademickiej będzie obowiązywać od 1.10.2022 r. (Dz.U. z 2018, poz. 1669; z 2020, poz. 695). Pobrane z: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/Uczelnie_2020 (11.04.2022).

nym kryterium była ponadto liczba uczelni w poszczególnych województwach. Istnienie uczelni ma duże znaczenia dla przyszłości młodzieży a tym samym rozwoju społeczności, miasta (Nalaskowski, Dejna, 2020). Na podstawie przeglądu badań można stwierdzić, że uczelnie akademickie mają duże znaczenie dla społeczności lokalnej, konkretnych interesariuszy (podmiotów lub grup podmiotów) (Karwowska, Leja, 2018, s. 5). Badacze na podstawie przeglądu licznych raportów badawczych podkreślają, że uniwersytety między innymi wspierają przedsiębiorstwa prowadzone przez przedstawicieli niżej sytuowanej lokalnej społeczności, wykluczonych społecznie i ekonomicznie reprezentantów lokalnej społeczności; zapewniają dostęp do edukacji, angażują się w podejmowanie legalnego zatrudnienia (Karwowska, Leja, 2018, s. 5).

Wybrano uczelnie w województwach z małą ich liczbą: lubuskie – 1 uczelnia, opolskie, podkarpackie i warmińsko-mazurskie – 3 uczelnie, podlaskie – 3 uczelnie. Wyjątek stanowi województwo zachodniopomorskie z sześcioma uczelniami (ale obecność US spowodowane jest tym, że to właśnie ta uczelnia jest inicjatorem i realizatorem projektu „Uniwersytet na rubieżach”).

Specyfika działalności naukowej i artystycznej w uniwersytetach na rubieżach

Poddałyśmy analizie dane wskazane w Systemie RAD-on, w którym wskaźniki działalności naukowej i artystycznej zostały pogrupowane według następujących kryteriów: 1) patenty i prawa ochronne; 2) publikacje; 3) osiągnięcia artystyczne; 4) projekty; 5) inwestycje; 6) informacja o badaniach związanych z obronnością i bezpieczeństwem; 7) ewaluacja działalności naukowej; 8) dyscypliny, w których prowadzona jest działalność naukowa; 9) opisy wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki. W tabelach przedstawiamy dane wykraczające poza wymienione powyżej kryteria, aby stworzyć pełniejszy obraz analizowanych uniwersytetów.

Każdy z analizowanych uniwersytetów funkcjonuje ponad 20 lat (UwB – 25 lat; UWM – 23 lata; UZ i UR – 22 lata; UO – 28 lat), a US – ponad 30 lat. W porównaniu do wiodących polskich uniwersytetów, takich jak Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (funkcjonuje od 12.05.1364 r.), Uniwersytetu Warszawski (19.11.1816 r.), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1.01.1919 r.), wszystkie te uczelnie można uznać za młode ośrodki akademickie. Trzy z nich mają filie w Polsce – UWM oraz UZ, na Litwie – UwB. Wszystkie analizowane uniwersytety prowadzą działalność dydaktyczną na poziomie I, II i III stopnia (szkoły doktorskie) oraz działalność naukową, w tym w dyscyplinach ewaluowanych. Większość analizowanych uczelni (z wyjątkiem UwB i US) do ewaluacji zgłosiła także osiągnięcia artystyczne. Inwestycje nie są prowadzone tylko na Uniwersytecie Rzeszowskim.

Tabela 1. Zestawienie podstawowych danych o analizowanych uniwersytetach na rubieży

Dane podstawowe	UwB	UWM	US	UZ	UO	UR
Data utworzenia	1.10.1997	1.09.1999	1.09.1985	1.09.2001	1.10.1994	1.09.2001
Filie	1 – Wilno (od 2007 r.)	1 – Elk (od 2012 r.)	–	1 – Sulechów (od 2017 r.)	–	–
Kierunki prowadzone w ramach uczelni	71 (w tym w Filii)	153 (w tym w Filii)	153	115	140	113
Szkoły doktorskie prowadzone przez instytucję	3 Nauk: Społecznych; Humanistycznych; Ścisłych i przyrodn.	1 (16 dyscyplin kształcenia)	1 (16 dyscyplin kształcenia)	2 Nauk Humanistycznych i Społecznych; Ścisłych i Technicznych	1 (7 dyscyplin kształcenia)	1 (18 dyscyplin kształcenia)
Pracownicy instytucji	1007	2089	1212	1208	1182	1925
Patenty	7	68	–	12	3	9
Inwestycje	9	20	16	46	30	–
Postępowania awansowe Lata 2020-22	37 (29 dr + 8 dr hab.)	114 (73 dr + 41 dr hab.)	11 (4 dr + 7 dr hab.)	6 (4 dr + 2 dr hab.)	6 (3 dr + 3 dr hab.)	45 (38 dr + 7 dr hab.)
Opisy wpływu	32	50	38	46	35	44
Dyscypliny, w których prowadzona jest działalność naukowa	26, w tym 15 ewaluowanych	49, w tym 25 ewaluowanych	24, w tym 18 ewaluowanych	41	44, w tym 18 ewaluowanych	46, w tym 22 ewaluowane
Osiągnięcia artystyczne	–	172	–	629	431	3067

Źródło: analiza własna na podstawie Danych w Systemie RAD-on. Pobrane z: <https://radon.nauka.gov.pl/dane> (1.03.2022).

W każdym z uniwersytetów zatrudnione są osoby prowadzące zajęcia dydaktyczne oraz osoby prowadzące działalność naukową, co przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Nauczycielki i nauczyciele akademicy oraz inne osoby prowadzące zajęcia, osoby prowadzące działalność naukową oraz osoby biorące udział w jej prowadzeniu

Tytuł zawodowy/naukowy /stopień naukowy	UwB	UWM	US	UZ	UO	UR
Magister	158	137	245	117	237	335
Doktor	388	806	515	506	406	728
Doktor habilitowany	199	469	294	235	186	326
Profesor	83	192	94	110	80	103
Profesor sztuki	–	–	–	1	–	4

Źródło: <https://radon.nauka.gov.pl/dane> (11.04.2022).

Z danych przedstawionych w tabeli wynika, że w uczelniach na rubieżach struktura kadry naukowo-dydaktycznej jest zróżnicowana. Największą liczbę pracowników na każdym z uniwersytetów tworzą osoby ze stopniem doktora, najmniej jest profesorów (wyjątek stanowi UWM, gdzie mniej jest magistrów). Tylko na dwóch uniwersytetach (UZ, UIR) są zatrudnieni profesorowie sztuki. Taka struktura kadry wydaje się umożliwiać kształcenie studentów na prowadzonych kierunkach studiów, prowadzenie badań oraz zapewnienie budowania wzmacniających relacji międzygeneracyjnych.

W tabeli 3 przedstawiono dane dotyczące patentów i praw ochronnych, w tym patentów na wynalazek, praw ochronnych na wzór użytkowy i wyłącznych praw hodowców do odmiany rośliny w zestawieniu z liczbą pracowników.

Tabela 3. Patenty i prawa ochronne w analizowanych uniwersytetach

Uniwersytet	UwB	UWM	US	UZ	UO	UR
Liczba patentów	7	68	–	12	3	9
Liczba pracowników	1007	2089	1212	1208	1182	1925
%	0,7	3,2	–	0,99	0,25	0,47

Źródło: <https://radon.nauka.gov.pl/dane> (1.03.2022).

Niewielki odsetek pracowników analizowanych jednostek zgłasza patenty i prawa ochrony – najwięcej na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim (nawet więcej niż na Uniwersytecie Jagiellońskim czy Uniwersytecie Warszawskim). Ten obszar działalności można uznać za słabość analizowanych jednostek, ale również czołowych uczelni w Polsce¹². Zgodnie z danymi zaprezentowanymi przez Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej w 2020 roku w trybie krajowym i międzynarodowym zgłoszonych zostało 4058 wynalazków¹³, w tym 1373 z inicjatywy szkół wyższych (Zakrzewski, 2020, s. 59–60), co stanowi 33,83% zgłoszeń. W rankingu krajowych i zagranicznych podmiotów zgłaszających patenty w 2022 roku (uwzględniono podmioty, którym w 2020 r. udzielono więcej niż 9 patentów) z analizowanych uniwersytetów znalazł się tylko Uniwersytet Rzeszowski z 12 zgłoszeniami (Zakrzewski, 2020, s. 66–67). A przykładowo w roku 2011 niemieckie firmy zgłosiły 33 tys. patentów, Szwajcaria 8 tys. (Kielbasiński, za: Lech). Bez przeprowadzenia badań trudno określić uwarunkowania takiego stanu rzeczy. Artur Kielbasiński (dziennikarz) wyjaśnia, że to niewiedza przedsiębiorców i naukowców dotycząca roli, wartości oraz treści patentu jest głównym powodem ich małej liczby (Kielbasiński, za: Lech). Na marginesie warto dodać, że w każdym z miast, w którym znajdują się analizowane uniwersytety pogranicza znajduje się Ośrodek

¹² Przykładowo: Uniwersytet Jagielloński 138 patentów/6549 pracowników = 2,1% Uniwersytet Warszawski 22 patenty/ 5762 pracowników = 0,38%

¹³ 2260 to liczba patentów udzielona podmiotom krajowym i zagranicznym w 2020 r., w tym 1010 szkołom wyższym (Zakrzewski, 2020, s. 63).

Informacji Patentowej (Zakrzewski, 2020, s. 28). Warto podjąć szersze badania i debaty służące poprawie liczby patentów zgłaszanych przez badane jednostki naukowe.

Jednym z najważniejszych rezultatów działalności naukowej są publikacje naukowe (artykuły, monografie, w tym pod redakcją, rozdziały i materiały pokonferencyjne). W tabeli 3 przedstawiono dane dotyczące liczby publikacji w badanych uniwersytetach obejmujących lata 2017–2022, które zostały powiązane z profilami instytucji w PBN.

Tabela 4. Publikacje naukowe w analizowanych uniwersytetach (lata 2017–2022)

Uniwersytet	UwB	UWM	US	UZ	UO	UR
Liczba publikacji	5373	2095	8956	4084	92	10797
Liczba pracowników	1007	2089	1212	1208	1182	1925
Średnia liczba	5,3	1	7,4	3,4	0,07	5,6

Źródło: <https://radon.nauka.gov.pl/dane> (6.05.2022).

Największa średnia liczba publikacji przypada na jednego pracownika Uniwersytetu Szczecińskiego – ponad 7, na Uniwersytetach w Rzeszowie i Białymstoku jest ich 5, na Uniwersytecie Zielonogórskim – 3, na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim – 1. Informacja dotycząca Uniwersytetu Opolskiego budzi niedowierzanie, ale takie dane zawarte są w Systemie RAD-on. Warto zauważyć, że prezentowane lata 2017–2021 obejmują okres, w którym dyscypliny przygotowywały się do ewaluacji (Dz.U. 2019, poz. 392) i kierujący jednostkami podejmowali wiele starań, by każda osoba składająca oświadczenie, że deklaruje publikacje do ewaluowanej dyscypliny przygotowała co najmniej 4 publikacje, które zostaną umieszczone w systemie PBN. Na podstawie prezentowanych danych można założyć, że warunek ten został spełniony na Uniwersytetach w Białymstoku, Szczecinie i Rzeszowie. Trudno wyciągać jakiegokolwiek wnioski bez zestawienia tych danych z liczbą ewaluowanych dyscyplin oraz liczbą N w danej dyscyplinie. Prezentowane dane liczbowe nie wskazują jakości publikacji, ich cytowania i wkładu, jaki wnoszą w rozwój dyscypliny. Warto byłoby dokonać takich analiz, by określić politykę naukową (m.in. wspieranie indywidualnych badaczy, finansowanie instytucjonalne i wydziałowe, intensywność działalności badawczej), realizowaną na analizowanych uniwersytetach dotyczącą wyboru czasopism naukowych, wydawnictw naukowych – czy służy środowisku lokalnemu, czy wypełnia ogólnopolskie kryteria określone przez ministra nauki i edukacji w wykazach czasopism i wydawnictw czy pretenduje do poziomu światowego (indeksowane w bazach SCOPUS, Web of Science). Marek Kwiek podkreśla, że:

publikacje determinują hierarchię w nauce na poziomie jednostek i zespołów badawczych, wydziałów, całych uczelni i krajów. To one decydują o awansach, stopniach naukowych i dostępie do konkurencyjnego finansowania badań. Decydują również o dostępie do sieci globalnej współpracy naukowej. Dzieje się tak przede wszystkim

w naukach ścisłych oraz w części nauk społecznych. Publikacje w najlepszych czasopismach przynoszą prestiż naukowcom i ich uczelniom. (...) Prestiż zdobywany dzięki publikacjom łączy się nieodmiennie z selektywnością – i silnie stratyfikuje kadre akademicką, grupy badawcze i uczelnie (Kwiek, 2020).

Kwiek konkluduje, że „sukces instytucji zależy od sumy jednostkowych sukcesów zatrudnianych przez nie naukowców” (Kwiek, 2020). Warto byłoby dokonać też analizy udziału badanych uniwersytetów w badaniach i publikacjach tworzonych w międzynarodowej współpracy, co jest zdaniem Sławomira Rembierza i Marcina Kapczyńskiego, analizujących aktywność publikacyjną pracowników sektora nauki i badań z Polski, Słowacji i Węgier w latach 2005–2009 i 2010–2014, kluczowe w poprawie wskaźników naukowej efektywności publikacyjnej (Rembierz, Kapczyński, 2018, s. 420).

Obok publikacji naukowych ważnymi efektami są także osiągnięcia artystyczne. W tabeli 5 zaprezentowano informacje dotyczące ewaluowanych osiągnięć artystycznych w analizowanych uniwersytetach. Zasady oceny poziomu artystycznego prowadzonej działalności naukowej w zakresie twórczości artystycznej określone są w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 22 lutego 2019 roku w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej (Dz.U. z 2019, poz. 392; Dz.U. z 2020, poz. 1352).

Tabela 5. Osiągnięcia artystyczne w analizowanych uniwersytetach

Uniwersytet	UwB	UWM	US	UZ	UO	UR
Liczba pracowników	1007	2089	1212	1208	1182	1925
Liczba osiągnięć artystycznych	–	172	–	629	431	3067

Źródło: <https://radon.nauka.gov.pl/dane> (1.03.2022).

Najwięcej osiągnięć artystycznych wykazał Uniwersytet Rzeszowski – ponad 3 tys. przy niespełna 2 tys. pracowników. Stosunkowo najmniej Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (172). Takich osiągnięć w ogóle nie ewaluują Uniwersytet w Białymstoku i Uniwersytet Szczeciński. We wszystkich analizowanych uniwersytetach osiągnięć artystycznych jest znacząco mniej niż publikacji naukowych (tab. 4). Pokazuje to, że nie jest to kluczowy obszar działalności osób zatrudnionych w tych uczelniach. Warto podkreślić, że profesorowie sztuki są zatrudnieni tylko na Uniwersytecie Rzeszowskim (N = 4) i Uniwersytecie Zielonogórskim (N = 1). Dane dostępne w Systemie RAD-on (zaprezentowane w tab. 2) nie pozwalają ustalić ile osób o niższym stopniu naukowym zajmuje się sztuką. W *Podręczniku dla ekspertów oraz dla podmiotów ewaluowanych w dziedzinie sztuki* (2021) opracowanym przez Komisję Ewaluacji Nauki można przeczytać, że:

oceniane są różne rodzaje i typy osiągnięć artystycznych w obrębie 3 odrębnych dyscyplin. Osiągnięcia mają różny charakter, niekoniecznie związany z autorstwem dzieła artystycznego, któremu można nadać tytuł. Możliwe jest wykazanie wielu działań twórczych, w tym udziału czy uczestnictwa w wystawie, prac w jury, pełnienia funkcji itp.

Sytuacja zawodowa artystów sztuk wizualnych, muzyków, filmowców, twórców teatru, zatrudnionych na uniwersytetach na wydziałach nieartystycznych jest trudna – zwłaszcza jeśli dyscyplina nie jest ewaluowana (Morozewicz, Świdzińska, Sacharczuk, 2017). Ewaluacja pozwoli określić renomę i znaczenie osiągnięć artystycznych w analizowanych uniwersytetach. Warto byłoby przeprowadzić badania ukazujące sytuację artystów i rangę, znaczenie ich osiągnięć artystycznych oraz wkład w rozwój własnej dyscypliny.

Patenty na wynalazki i prawa ochronne oraz publikacje naukowe i osiągnięcia artystyczne stanowią kryteria ewaluowania poziomu naukowego i artystycznego prowadzonej w ramach dyscypliny działalności – tzw. kryterium I ewaluacji (trochę inaczej jest w przypadku podmiotów prowadzących działalność na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa, które złożą wnioski o przeprowadzenie ewaluacji w trybie i na warunkach określonych w § 29–32 Rozporządzenia MNiSW z 22.02.2019 r., z późn. zm., Dz.U. z 2020 r., poz. 1352).

Kryterium II ewaluacji to ocena efektów finansowych badań naukowych i prac rozwojowych (Dz.U. z 2020, poz. 1352), na co składają się: projekty badawcze, przychody z komercjalizacji wyników badań naukowych lub prac rozwojowych oraz przychody z usług badawczych na rzecz podmiotów spoza sektora Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W raporcie *Nauka w Polsce 2019* czytamy:

W roku 2018 do Narodowego Centrum Nauki oraz Narodowego Centrum Badań i Rozwoju wpłynęło łącznie 13 171 wniosków (11 114 do NCN i 2 057 do NCBR), a finansowanie otrzymało 2 816 projektów (odpowiednio 2 703 i 743). Współczynnik sukcesu dla NCN wyniósł zatem 24%, a dla NCBR – 36% (*Nauka w Polsce, 2019, s. 71*).

Jak na tym tle wyglądają analizowane uniwersytety na rubieżach? W tabeli 6 zaprezentowano liczbę projektów naukowych realizowanych w badanych uniwersytetach (realizowanych od 2017 r.).

Tabela 6. Projekty naukowe realizowane w badanych uniwersytetach (realizowane od 2017 r.)

Uniwersytet	UwB	UWM	US	UZ	UO	UR
Liczba projektów	99	255	95	23	50	54
Pracownicy instytucji	1007	2089	1212	1208	1182	1925
%	9,8	12,2	7,8	1,9	4,2	2,8

Źródło: <https://radon.nauka.gov.pl/dane> (4.04.2022).

Analiza danych zawartych w tabeli ukazuje, że wśród badanych uczelni na rubieżach najwięcej projektów naukowych realizowanych jest na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim (N = 2089) – pozyskuje je ponad 12% pracowników uczelni¹⁴. W pozostałych analizowanych uniwersytetach projekty pozyskało mniej niż 10% pracowników – na UwB było to 9,8%, na US – 7,8%; znacznie mniej na UO – 4,2%, UR – 2,8% i 1,9% na UZ. W liczbie aplikacji, o których wspomniano powyżej (na podst. raportu *Nauka w Polsce 2019*) wskaźnik sukcesu badanych uniwersytetów wydaje się mały, a to w dalszej kolejności warunkuje finansowanie badań, intensywność podejmowanych działań naukowych¹⁵. Zrozumieć taki stan rzeczy pozwala jeden z wniosków zawartych w ww. Raporcie:

Granty NCN częściej otrzymują jednostki naukowe z wysoką oceną parametryczną. W 2018 roku współczynnik sukcesu dla wniosków jednostek kategorii A+ wyniósł 34%, a dla wniosków jednostek kategorii A – 26%. W przypadku jednostek z kategoriami B i C było to odpowiednio 17% i 8% (*Nauka w Polsce 2019*, s. 71).

A zatem, by dostać finansowanie należy poprzedzić je wysokimi osiągnięciami naukowymi indywidualnymi (w postaci wysokiej jakości publikacji naukowych) i instytucjonalnymi (w postaci kategorii), co wzajemnie na siebie oddziałuje.

W systemie RAD-on wśród danych dotyczących działalności naukowej i artystycznej znaleźć można informacje dotyczące inwestycji (archiwalnych i obecnych). Wykaz zawiera publiczne dane inwestycji zrealizowanych przez instytucje systemu szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce, w tym inwestycje w aparaturę naukowo-badawczą oraz infrastrukturę informatyczną o wartości przekraczającej 500 tys. zł, inwestycje współfinansowane ze źródeł zagranicznych.

Tabela 7. Inwestycje (archiwalne i obecne) realizowane na badanych uniwersytetach na rubieży

Uniwersytet	UwB	UWM	US	UZ	UO	UR
Inwestycje	9	20	16	46	30	–

Źródło: <https://radon.nauka.gov.pl/dane> (8.05.2022).

¹⁴ Co ciekawe, odsetek osób pozyskujących projekty na wiodących uczelniach nieznacznie się różni od najskuteczniejszego z ukazywanych uniwersytetów pogranicza (12,2% – UWM). Odpowiednio: 12,7% – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 19,4% – Uniwersytet Warszawski, 19,6% – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

¹⁵ Przykładowo: Uniwersytet Warszawski – 1118 projektów/5757 pracowników (19,4%); Uniwersytet Jagielloński w Krakowie – 1283 projektów/6547 pracowników (19,6%); Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – 516 projektów/4055 pracowników (12,7%).

Przykładowe inwestycje dotyczą budowy i modernizacji budynków (kampusu, wydziałów, laboratoriów), modernizacji systemu bezpieczeństwa sieci komputerowej, budowy linii światłowodowej, doposażenia laboratoriów a nawet budowa pomnika (UO). Podejmowane przez uczelnie publiczne inwestycje mają znaczenie dla warunków pracy, podejmowanych badań naukowych, ale także dla środowiska lokalnego. Częstoć infrastruktura uczelni służy społeczności, czego przykładem jest Aula Dydaktyczno-Widowiskowa im. Janusza Korczaka na Uniwersytecie w Białymstoku, gdzie odbywają się wydarzenia naukowe, koncerty, przedstawienia teatralne, taneczne, a także wystawy i targi.

Jeśli chodzi o informacje o badaniach związanych z obronnością i bezpieczeństwem, to zgodnie z wykazem zawierającym publiczne informacje o badaniach prowadzonych przez podmioty nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce zawartymi w Systemie RAD-on, na żadnej z analizowanych uczelni na rubieżach nie prowadzi się badań związanych z obronnością i bezpieczeństwem państwa.

Obecnie uniwersytety są w procesie ewaluacji. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej* (Dz.U. 2019, poz. 392) określa szczegółowe wytyczne dotyczące kryteriów ewaluacji. Na stronie Ministerstwa Edukacji i Nauki zawarte są kluczowe informacje:

Ewaluację przeprowadza się w ramach dyscyplin uprawianych w danym podmiocie. Przy ocenie bierze się pod uwagę indywidualne osiągnięcia pracowników reprezentujących daną dyscyplinę. Poszczególnym dyscyplinom przyznawane będą kategorie naukowe: A+, A, B+, B albo C. Od uzyskanej oceny zależą uprawnienia do prowadzenia studiów, szkół doktorskich, nadawania stopni i tytułów. A także kwota subwencji, czyli środków finansowych, które jednostki naukowe otrzymują z budżetu państwa. Pierwsza ewaluacja jakości działalności naukowej wg nowych zasad zostanie przeprowadzona w 2021 roku¹⁶.

W połowie czerwca 2022 roku (dziś już wiemy, że ten termin został wydłużony) będą znane wyniki ewaluacji, a następnie minister przystąpi do wydawania decyzji administracyjnych o przyznanych uczelniom i instytutom kategoriach. Minister zapowiada, że należy liczyć się ze zmianami systemu ewaluacji jakości działalności naukowej na lata 2022–2025 (Zdziebłowski, 2022).

Znane są dyscypliny, w których prowadzona jest działalność naukowa w analizowanych uniwersytetach na rubieżach (tab. 8, 9).

¹⁶ <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/ewaluacja-i-dyscypliny-naukowe> (8.05.2022).

Tabela 8. Liczba dyscyplin, w których prowadzona jest działalność naukowa w analizowanych uniwersytetach na rubieżach

Uniwersytet	UwB	UWM	US	UZ	UO	UR
Liczba dyscyplin	26, w tym 15 ewaluowanych	49, w tym 25 ewaluowanych	24, w tym 18 ewaluowanych	41	44, w tym 18 ewaluowanych	46, w tym 22 ewaluowane

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 9. Dyscypliny w których prowadzona jest działalność naukowa w analizowanych uniwersytetach na rubieżach

Lp.	Uniwersytet	Dyscyplina, w której prowadzona jest działalność naukowa
1.	Uniwersytet w Białymstoku	archeologia, ekonomia i finanse, filozofia, historia, informatyka, informatyka techniczna i telekomunikacja, językoznawstwo, literaturoznawstwo, matematyka, nauki biologiczne, nauki chemiczne, nauki fizyczne, nauki o Ziemi i środowisku, nauki o bezpieczeństwie, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o kulturze i religii, nauki o polityce i administracji, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki prawne, nauki socjologiczne, nauki teologiczne, pedagogika, prawo kanoniczne, psychologia, sztuki muzyczne, sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki
2.	Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	archeologia, architektura i urbanistyka, astronomia, automatyka, elektronika i elektrotechnika, ekonomia i finanse, filozofia, geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, historia, informatyka, informatyka techniczna i telekomunikacja, inżynieria biomedyczna, inżynieria chemiczna, inżynieria lądowa i transport, inżynieria materiałowa, inżynieria mechaniczna, inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka, językoznawstwo, literaturoznawstwo, matematyka, nauki biologiczne, nauki chemiczne, nauki farmaceutyczne, nauki fizyczne, nauki leśne, nauki medyczne, nauki o Ziemi i środowisku, nauki o bezpieczeństwie, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o kulturze fizycznej, nauki o kulturze i religii, nauki o polityce i administracji, nauki o sztuce, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki o zdrowiu, nauki prawne, nauki socjologiczne, nauki teologiczne, pedagogika, prawo kanoniczne, psychologia, rolnictwo i ogrodnictwo, sztuki filmowe i teatralne, sztuki muzyczne, sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, technologia żywności i żywienia, weterynaria, zootechnika i rybactwo
3.	Uniwersytet Szczeciński	archeologia, ekonomia i finanse, filozofia, geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, historia, językoznawstwo, literaturoznawstwo, matematyka, nauki biologiczne, nauki fizyczne, nauki medyczne, nauki o Ziemi i środowisku, nauki o bezpieczeństwie, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o kulturze fizycznej, nauki o kulturze i religii, nauki o polityce i administracji, nauki o sztuce, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki prawne, nauki socjologiczne, nauki teologiczne, pedagogika, psychologia

Lp.	Uniwersytet	Dyscyplina, w której prowadzona jest działalność naukowa
4.	Uniwersytet Zielonogórski	architektura i urbanistyka, astronomia, automatyka, elektronika i elektrotechnika, ekonomia i finanse, filozofia, geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, historia, informatyka, informatyka techniczna i telekomunikacja, inżynieria biomedyczna, inżynieria lądowa i transport, inżynieria materiałowa, inżynieria mechaniczna, inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka, językoznawstwo, literaturoznawstwo, matematyka, nauki biologiczne, nauki chemiczne, nauki farmaceutyczne, nauki fizyczne, nauki leśne, nauki medyczne, nauki o bezpieczeństwie, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o kulturze fizycznej, nauki o kulturze i religii, nauki o polityce i administracji, nauki o sztuce, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki o zdrowiu, nauki prawne, nauki socjologiczne, pedagogika, psychologia, sztuki filmowe i teatralne, sztuki muzyczne, sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki
5.	Uniwersytet Opolski	archeologia, architektura i urbanistyka, astronomia, automatyka, elektronika i elektrotechnika, ekonomia i finanse, filozofia, geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, historia, informatyka, informatyka techniczna i telekomunikacja, inżynieria biomedyczna, inżynieria chemiczna, inżynieria materiałowa, inżynieria mechaniczna, inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka, językoznawstwo, literaturoznawstwo, matematyka, nauki biologiczne, nauki chemiczne, nauki farmaceutyczne, nauki fizyczne, nauki leśne, nauki medyczne, nauki o Ziemi i środowisku, nauki o bezpieczeństwie, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o kulturze fizycznej, nauki o kulturze i religii, nauki o polityce i administracji, nauki o sztuce, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki o zdrowiu, nauki prawne, nauki socjologiczne, nauki teologiczne, pedagogika, prawo kanoniczne, psychologia, rolnictwo i ogrodnictwo, sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, technologia żywności i żywienia
6.	Uniwersytet Rzeszowski	archeologia, architektura i urbanistyka, automatyka, elektronika i elektrotechnika, ekonomia i finanse, filozofia, geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, historia, informatyka, informatyka techniczna i telekomunikacja, inżynieria biomedyczna, inżynieria materiałowa, inżynieria mechaniczna, inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka, językoznawstwo, literaturoznawstwo, matematyka, nauki biologiczne, nauki chemiczne, nauki fizyczne, nauki leśne, nauki medyczne, nauki o Ziemi i środowisku, nauki o bezpieczeństwie, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o kulturze fizycznej, nauki o kulturze i religii, nauki o polityce i administracji, nauki o sztuce, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki o zdrowiu, nauki prawne, nauki socjologiczne, nauki teologiczne, pedagogika, prawo kanoniczne, psychologia, rolnictwo i ogrodnictwo, sztuki filmowe i teatralne, sztuki muzyczne, sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, technologia żywności i żywienia, weterynaria, zootechnika i rybactwo

Źródło: <https://radon.nauka.gov.pl/dane/dyscypliny-w-ktorych-prowadzona-jest-dzialalnosc-naukowa> (4.04.2022).

Na większości analizowanych uniwersytetów prowadzona jest działalność naukowa w dziedzinie:

- a) **nauk humanistycznych**, w dyscyplinach: filozofia, historia, językoznawstwo, literaturoznawstwo, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o kulturze i religii (działalność w zakresie archeologii nie jest prowadzona tylko na UZ, a nauk o sztuce na UwB);
- b) **nauk społecznych**, w dyscyplinach: nauki o zarządzaniu i jakości, ekonomia i finanse, nauki prawne, nauki socjologiczne, pedagogika, nauki o polityce i administracji, nauki o bezpieczeństwie, psychologia (działalność w zakresie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej nie jest prowadzona na UwB, w zakresie prawa kanonicznego na US i UZ);
- c) **nauk ścisłych i przyrodniczych**, w dyscyplinach: matematyka, nauki biologiczne, nauki fizyczne, (działalność w zakresie nauk chemicznych nie jest prowadzona na US, nauk o Ziemi i środowisku na UZ, astronomii na UwB, US, UR, informatyka – US);
- d) **nauk teologicznych**, w dyscyplinie nauki teologiczne (nie jest prowadzona na UZ);
- e) **sztuki**, w dyscyplinach: sztuki filmowe i teatralne – UWM, UZ, UR (nie jest prowadzona na UwB, US, UO), sztuki muzyczne – UwB, UWM, UZ, UR (nie jest prowadzona na US, UO), sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki – UwB, UZ, UWM, UO, UR (nie jest prowadzona na US);
- f) **nauk medycznych i nauk o zdrowiu**, w dyscyplinach: nauki medyczne oraz nauki o kulturze fizycznej – UWM, US, UZ, UO, UR (nie jest prowadzona na UwB), nauki o zdrowiu – UWM, UZ, UO, UR (nie jest prowadzona na UwB, US), nauki farmaceutyczne – UWM, UZ, UO (nie jest prowadzona na UwB, US, UR).

Na niektórych prowadzona jest działalność naukowa w dziedzinie:

- a) **nauk rolniczych**, w dyscyplinach: rolnictwo i ogrodnictwo oraz technologia żywności i żywienia – UWM, UO, UR (nie jest prowadzona na UwB, US, UZ), weterynaria oraz zootechnika i rybactwo – UWM, UR (nie jest prowadzona na UwB, US, UZ, UO), nauki leśne – UWM, UZ, UO, UR (nie jest prowadzona na UwB, US).
- b) **nauk inżynieryjno-technicznych**, w dyscyplinach: inżynieria biomedyczna, inżynieria materiałowa, inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka oraz inżynieria mechaniczna, automatyka, elektronika i elektrotechnika, architektura i urbanistyka – UWM, UZ, UO, UR (nie jest prowadzona na UwB, US), informatyka techniczna i telekomunikacja – UwB, UWM, UZ, UO, UR (nie jest prowadzona na US), inżynieria chemiczna – UWM, UO (nie jest prowadzona na UwB, US, UZ, UR), inżynieria lądowa i transport – UWM, UZ (nie jest prowadzona na UwB, US, UO, UR).

Powyższą charakterystykę dyscyplin, w których prowadzona jest działalność naukowa dopełnia liczba opisów wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki (dalej: ocena wpływu społecznego) (tab. 10). Wpływ społeczny jest potwierdzeniem, że działalność naukowa realizowana w uczelni oddziałuje nie tylko na środowisko akademickie, ale również na otoczenie społeczno-gospodarcze

oraz pomaga społeczeństwu w rozumieniu kultury i historii (Dz.U. 2019, poz. 392; 2020, poz. 1352). W *Podręczniku dla ekspertów oraz dla ewaluowanych podmiotów w zakresie opisu wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki*, przygotowanym przez Komisję Ewaluacji Nauki, czytamy:

(...) [u]dokumentowany wpływ społeczny świadczy o tym, że przeprowadzona działalność naukowa została wykorzystana w celu ulepszenia otaczającego świata oraz pomogła społeczeństwu rozumieć otaczającą go rzeczywistość. (...) ma ważne znaczenie także dla podmiotów prowadzących działalność nauką, gdyż pozwala uzasadnić zwiększanie nakładów finansowych przeznaczanych na naukę (Podręcznik Kryterium III KEN, 2021, s. 1).

Tabela 10. Liczba opisów wpływu w danej dziedzinie nauk w analizowanych uniwersytetach na rubieżach

Dziedzina	UwB	UWM	US	UZ	UO	UR	Łącznie
nauk humanistycznych	11	8	8	8	7	10	52
nauk inżynieryjno-technicznych	–	6	–	10	2	4	22
nauk medycznych i nauk o zdrowiu	–	3	2	4	4	6	19
nauk rolniczych	–	8	–	–	–	4	12
nauk społecznych	11	15	18	12	10	10	76
nauk ścisłych i przyrodniczych	10	4	8	8	8	6	44
nauk teologicznych	–	2	2	–	2	–	6
sztuki	–	4	–	4	2	4	14
Łącznie	33	50	38	42	35	44	

Źródło: <https://radon.nauka.gov.pl/dane> (17.03.2022).

Działalność naukową we wszystkich dziedzinach nauki prowadzi Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. Wszystkie analizowane uczelnie prowadzą działalność naukową i zgłosiły najwięcej opisów wpływów w dziedzinach nauk: społecznych (N = 76), humanistycznych (N = 52) oraz nauk ścisłych i przyrodniczych (N = 44). Uniwersytet w Białymstoku zgłosił opisy wpływu tylko w tych trzech dziedzinach nauki, pozostałe uczelnie w większej liczbie. Jedynie UWM i UR prowadzą znaczącą dla społeczeństwa działalność w obszarze nauk rolniczych. Na tym etapie ewaluacji trudno określić jakie znaczenie i zasięg uzyskują zgłoszone opisy wpływu. Komisja Ewaluacji Nauki ocenił, jaki jest ich zasięg (przewidziane kryteria to zasięg: międzynarodowy, krajowy, regionalny, lokalny, marginalny) i znaczenie (przełomowe, istotne, ograniczone, znikome) (Dz.U. 2019, poz. 392). Warto byłoby podjąć dalsze badania ukazujące co (jakie osiągnięcia naukowe) uczelnie uznają za ważny wkład i jak to dokumentują (dowody

wplywu). Umożliwiłoby to rozpoznanie specyfiki działalności naukowej indywidualnej i w ramach konkretnej uczelni.

Zakończenie – próba uogólnienia

Analiza bogatych i interesujących danych umieszczonych w Systemie RAD-on pozwala stwierdzić, że działalność naukowa i artystyczna uniwersytetów na rubieżach jest wieloaspektowa i różnicowana. Analizowane uniwersytety dążą do osiągnięcia wyraźnych efektów swojej działalności, w postaci publikacji naukowych, patentów i praw ochronnych, realizacji projektów badawczych; podejmują wiele inwestycji wspierających infrastrukturę i warunki prowadzenia badań. Mają także wyraźną orientację na kształcenie studentów (w tym 3 uczelnie także w filiach), co dowodzi, że troszczą się o kadry dla potrzeb środowiska lokalnego. Są to jednostki stosunkowo młode (najstarszym z analizowanych jest US – 37 lat), ale z potencjałem na przyszły rozwój, o czym świadczyć może kadra, wśród której największą liczbę stanowią doktorzy (tab. 2), a zatem osoby z perspektywą samodzielnego rozwoju naukowego. Każda z uczelni prowadzi także kształcenia w szkole/szkołach doktorskich, co daje sposobność szczególnej troski o kompetencje młodych badaczy.

Analizowane uniwersytety przystąpiły do ewaluacji działalności naukowej, wykazując wiele osiągnięć naukowych i opisów wpływu, szczególnie z nauk społecznych, humanistycznych oraz nauk ścisłych i przyrodniczych. Liczba i różnorodność opisów wpływów ukazują, że analizowane „[u]czelnie przestają być zamkniętymi na rzeczywistość «samotnymi wyspami», lecz stają się aktywnymi *change makers* na poziomie regionalnym, krajowym, a niektóre – międzynarodowym” (Kościelniak, Makowski 2011). O potencjalnych przestrzeniach rozwoju stanowi także to, że tylko jeden z analizowanych uniwersytetów (UWM) prowadzi działalność we wszystkich dyscyplinach naukowych, pozostałe mają możliwość uruchamiania kolejnych obszarów działalności naukowej i kierunków kształcenia – takich które wspierałyby lokalne potrzeby i przygotowywały do wyzwań współczesnego świata, przykładem jest rozwój nauk rolniczych na Uniwersytecie w Białymstoku usytuowanym w rolniczo znaczącej części kraju. Opisy wpływów warte są pogłębionych, jakościowych analiz odsłaniających treść i znaczenie podejmowanej działalności naukowej i artystycznej dla funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki. W ewaluacji zostaną one ocenione punktowo, co z pewnością będzie ważnym sygnałem ukazującym ich jakość, ale tematyka i treść ocenianych opisów mogłaby odświeżyć jak badacze problematyzują ważne społecznie kwestie oraz jak dokonują transferu wiedzy do praktyki życia społecznego.

Wszystkie analizowane uniwersytety powinny dołożyć większych starań, by pozyskiwać coraz więcej grantów badawczych, co wymaga uprzedniej troski o wysoką jakość publikacji naukowych.

Analiza zgromadzonych danych dowodzi, że w badanych uniwersytetach prowadzona jest polityka naukowa skoncentrowana na konkretnych efektach. Z całą pewnością taki sposób myślenia w dużym stopniu został „zaprogramowany” przez kryteria ewaluacji działalności naukowej. Warto byłoby rozpoznać jakie działania podejmują osoby odpowiedzialne za zarządzanie nauką w uczelniach w momencie „oczekiwania na wynik ewaluacji” i „po ewaluacji”. Jakże zostały podjęte działania zmierzające, z jednej strony do wypracowania mechanizmów osiągania najwyższych efektów działalności naukowej, z drugiej do kształtowania etosu naukowego i społecznego zaangażowania w rozwój własnej dyscypliny naukowej.

Bibliografia

- A *Landscape Review*. Ithaka S+R. Pobrane z: <https://sr.ithaka.org/wp-content/uploads/2020/10/SR-Report-Impacts-of-COVID-19-on-the-Research-Enterprise102620-1.pdf>.
- Erickson, J. (2020). COVID-19 Pandemic Disrupts U-M Research Projects Far and Wide, *Michigan News*, 19.03. Pobrane z: <https://news.umich.edu/covid-19-pandemic-disrupts-u-m-research-projects-far-and-wide/> (26.04.2022).
- Golka, M. (2010). *Imiona wielokulturowości*. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA.
- Heidt, A. (2020). Coronavirus Precautions Stall Antarctic Field Research. *The Scientist*, 15.06. Pobrane z: <https://www.the-scientist.com/news-opinion/coronavirus-precautions-stall-antarctic-field-research-67636> (26.04.2022).
- Karwowska, E., Leja, K. (2018). Czy społeczna odpowiedzialność uniwersytetu może być bardziej odpowiedzialna? Szanse wynikające z kooperacji uczelni. *e-mentor*, 3 (75), 4–13. DOI: <https://doi.org/10.15219/em75.1357>.
- Kłoskowska, A. (1996). *Kultury narodowe u korzeni*. Warszawa: PWN.
- Korbel, J.O., Stegle, O. (2020). Effects of the COVID-19 Pandemic on Life Scientists, *Genome Biology*, 21 (113), 1–5. DOI: 10.1186/s13059-020-02031-1.
- Kościelniak, C. Makowski, J. (2011). Uniwersytet na rozdrożu. W: C. Kościelniak, J. Makowski (red.), *Wolność, równość, uniwersytet*. Warszawa: Instytut Obywatelski.
- Kwiek, M. (2020). *O rosnącej roli prestiżowych publikacji*. Pobrane z: <https://uniwersyteckie.pl/nauka/prof-marek-kwiek-o-rosnacej-roli-prestizowych-publicacji> (6.05.2022).
- Lech, M. *Dlaczego w Polsce uzyskuje się tak mało patentów?* Pobrane z: <https://znakitowarowe-blog.pl/dlaczego-w-polsce-uzyskuje-sie-tak-malo-patentow/> (6.05.2022).
- Marinoni, G., van't Land, H., Jensen, T. (2020). *The Impact of Covid-19 on Higher Education Around the World. IAU Global Survey Report*. Paris: International Association of Universities. Pobrane z: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf (26.04.2022)

- Morozewicz, M., Świdzińska, D., Sacharczuk, J. (2017). Artyści na uniwersytecie. Sytuacja zawodowa twórców zatrudnionych na wydziałach nieartystycznych (na przykładzie pracowników Uniwersytetu w Białymstoku). *Parezja. Czasopismo Forum Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN*, 2 (8), 67–83. DOI: 10.15290/parezja.2017.08.06.
- Nalaskowski, F., Dejna, D. (2020). O uczelni wyższej jako ratunku dla upadającego miasta – na przykładzie Grudziądza. *Przegląd Pedagogiczny*, 2, 126–141 DOI: 10.34767/PP.2020.02.09.
- Nauka w Polsce 2019. Raport opracowany na potrzeby Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego* (2019). Warszawa: Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy.
- Nikitorowicz, J. (1995). *Pogranicze. Tożsamość. Edukacja Międzykulturowa*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana.
- Ossowski, S. (1967). Zagadnienia więzi regionalnej i więzi narodowej na Śląsku Opolskim. W: *Dzieła*, t. III. Warszawa.
- Podręcznik dla ekspertów oraz dla podmiotów ewaluowanych w dziedzinie sztuki* (2021). Warszawa: Komisja Ewaluacji Nauki. Pobrane z: https://polon.nauka.gov.pl/pomoc/wp-content/uploads/2021/05/Podre%CC%A8cznik-dla-ekspertow-i-podmiotow-ewaluowanych_DZIEDZINA-SZTUKI_2.0_FIN_kor.pdf (6.05.2022).
- Podręcznik Kryterium III Komisja Ewaluacji Nauki* (2021). Pobrane z: https://polon.nauka.gov.pl/pomoc/wp-content/uploads/2021/07/Podrecznik_Kryterium_III_KEN.pdf.
- Radecki, J., Schonfeld, R.C. (26.10.2020). *The Impacts of COVID-19 on the Research Enterprise A Landscape Review*. DOI: 10.18665/sr.314247.
- Rembierz, S., Kapczyński, M. (2018). Aktywność publikacyjna pracowników sektora nauki i badań z Polski, Słowacji i Węgier w latach 2005–2009 i 2010–2014, *Zarządzanie Publiczne* 4 (44), 403–425. DOI: 10.4467/20843968ZP.18.032.9935.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 22.02.2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej (Dz.U. 2019, poz. 392).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 31.07.2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej (Dz.U. 2020 poz. 1352).
- Sadowski, A. (2020). *Socjologia pogranicza. Kształtowanie się problematyki badań w Polsce po 1989 roku* (Wykład inauguracyjny w Instytucie Socjologii UwB, rok akademicki 2020/2021), Białystok. Pobrane z: https://soc.uwb.edu.pl/Andrzej_Sadowski_Socjologia_pogranicza._Wyk%C5%82ad_inauguracyjny_2020.pdf.
- Sobol, E. (red) (1999). *Mały Słownik Języka Polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Szlachta-Miształ, J. (2015). Sień jako pogranicze – pogranicze jako sień. *Studia Wschodniosłowiańskie*, 15, 609–616.
- Ustawa z 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. 2018, poz. 1668.

Zakrzewski, P. (2020). Raport Roczny 2020. Warszawa: Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej. Pobrane z: https://uprp.gov.pl/sites/default/files/inline-files/Raport%20roczny%202020_0.pdf.

Zdziebłowski, S. (2022). Czarnek: Około połowy czerwca poznamy wyniki oceny jakości działalności naukowej uczelni i instytutów. *Nauka w Polsce*. Pobrane z: <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C91151%2CCzarnek-okolo-polowy-czerwca-poznamy-wyniki-oceny-jakosci-dzialalnosci> (8.05.2022).

Streszczenie

Ostatnie lata były dla pracowników i pracowników uniwersytetów czasem intensywnej pracy, wynikającej z prowadzenia działalności naukowej i artystycznej w warunkach: po pierwsze – licznych przemian gospodarczych, społeczno-kulturowych często nieprzewidywalnych, gwałtownych spowodowanych pandemią koronawirusa, zwiększonymi migracjami; po drugie – kryteriów ewaluacji dyscyplin naukowych, która ostatecznie rozstrzygnie się w sierpniu 2022 roku. Celem rozdziału jest analiza działalności naukowej i artystycznej uniwersytetów na pograniczach (rubieżach) dokonana na podstawie danych z Systemu RAD-on (dot. okresu 2017–2021). Pogranicze rozumiane jest jako obszar specyficzny i interesujący, różniący się od wielu innych, może bardziej stabilnych, unormowanych. Analizowane uniwersytety zostały dobrane celowo. Kluczowymi kryteriami było dysponowanie statutem uczelni akademickiej oraz terytorialne usytuowanie na pograniczu. Wybrano do analizy: Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Zielonogórski, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Rzeszowski. Analizie poddano następujące zagadnienia składające się na działalność naukową i artystyczną: patenty i prawa ochronne, publikacje, osiągnięcia artystyczne, projekty, inwestycje, informacja o badaniach związanych z obronnością i bezpieczeństwem, ewaluacja działalności naukowej, dyscypliny, w których prowadzona jest działalność naukowa, opisy wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki.

Słowa kluczowe: uniwersytet, rubież, działalność naukowa i artystyczna